

ЧЕРВОНОКНИЖНІ ВИДИ РЯДУ БАБКИ – Odonata Тернопільщини

Зух О.І., Голіней Г.М.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

E-mail: halyna.holiney@gmail.com

Бабки поширені всюди, де є прісні та солонуваті водойми. Відсутні вони в Антарктиді та високогірних місцях. Найбільш видове різноманіття бабок у фауні Південної Америки. У сучасній фауні описано понад 4500 видів із 500 родів, 24 родин, 3 підрядів.

Ряд Бабки – Odonata поділяють на дві групи: великих і швидких представників підряду Anisoptera (різнокрилі бабки) і дрібніших, тендітніших і повільніших рівнокрилих бабок (підряд Zygoptera). Вивчення видового складу ряду Бабки є актуальним, оскільки в природі займають важливе місце в харчових ланцюгах, поїдають багато шкідливих комах (комарів, мошок) і є кормом для багатьох тварин.

У багатьох країнах світу різноманітні види та комплекси видів бабок перебувають під захистом природоохоронних законів та «Червоних книг» регіонального і міжнародного рівнів. Так, у 2-ге видання «Червоної книги України» (1994) включено 6 рідкісних, зникаючих, реліктових та ендемічних видів бабок. У Додаток II до Бернської конвенції внесено 26 видів бабок, з числа яких на теренах України виявлено 8 видів із 5-ти різних родин.

У 2000 році опублікована монографія, присвячена бабкам України [1]. В монографії наведено 73 види бабок, але у тексті автори ставлять під сумнів наявність в Україні виду *Coenagrion mercuriale*, відомого з гідробіологічних джерел. Пізніше, до списку бабок України були внесені ще 3 види: *Lindenia tetraphylla*, *Selysiotthemis nigra* та *Cordulegaster heros*. Згідно з даними літератури, в Україні зареєстровано 75 видів бабок. З цього числа дев'ять видів занесено до Червоної книги України (2009) [3].

В процесі дослідження видового складу ряду нами було виявлено на території Тернопільщини червонокнижні види.

Серед рівнокрилих більшість з яких мешкає в тропіках і вологих субтропіках. В Україні підряд представлений 4 родинами (Calopterygidae, Lestidae, Platycnemidae та Coenagrionidae), зареєстровано 23 види.

З підряду Рівнокрилі бабки – Zygoptera (Selys, 1840) родина Бабки-красуні – Calopterygidae (Bach., 1876) в Червоній книзі України представлена двома видами.

Красуня блискуча кримська *Calopteryx splendens taurica* Selys, 1853.

Природоохоронний статус виду: вразливий, в більшості впливають антропогенні перетворення водойм та водотоків, де зустрічаються личинки. Поширення в Україні: Крим та передгір'я, південне узбережжя. Ендемік. Зустрічаються поодинокі особини, за сприятливих умов утворюються локальні популяції.

Красуня діва *Calopteryx virgo* (Linnaeus, 1758).

Природоохоронний статус виду: вразливий. Зустрічаються поодинокі особини, подекуди трапляються частіше. В Україні переважно поширений на Правобережжі. В Криму вид, найімовірніше, зник. Причини зміни чисельності: хімічне та органічне забруднення води, гідротехнічне будівництво, меліорація тощо. Виявлено на території візуально 2 особини.

З родини Стрілки (Coenagrionidae) в Червону книгу України віднесено вид стрілка Ліндена *Erythromma lindenii* (Selys, 1840) і надано природоохоронний статус – рідкісний.

В Україні поширена в Одеській і Херсонській областях. Зустрічаються незначні поодинокі особини. Основна причина – забруднення водойм, в яких розвиваються личинки.

Підряд Різнокрилі бабки – Anisoptera (Selys, 1840) – це дуже швидкі комахи, що полюють на мух, москітів, бджіл, мурах та метеликів. Зустрічаються біля води, оскільки їх личинки (німфи) живуть у воді. В Україні підряд представлений 5 родинами (Gomphidae, Aeschnidae, Cordulegasteridae, Corduliidae та Libellulidae), зареєстровано 47 видів [2].

В Червону книгу України віднесено з родини коромисла – Aeschnidae (Rambur, 1842) вид дозорець-імператор *Anax imperator* Leach, 1815. Природоохоронний статус виду: вразливий. Поширений в Україні по всій території.

Зустрічаються незначні поодинокі особини. За сприятливих умов концентрація личинок на дні водойм може становити 1–2 особини на 1 м². Причини зміни чисельності – хімічне та органічне забруднення водойм.

Родина Кордулегастрові – Cordulegasteridae (Calvert, 1893) представлена двома видами.

Кордулегастер двозубчастий *Cordulegaster bidentata* Selys, 1843

Природоохоронний статус виду: зникаючий. В літературних джерелах XIX — початку XX ст. вказаний для Карпат та Прикарпаття. Сучасні відомості про знахідки відсутні. Через забруднення та скорочення числа струмків внаслідок господарської діяльності людини (лісозаготівля, випасання худоби тощо) вид рідкісний, трапляються лише поодинокі особини.

Кордулегастер кільчастий *Cordulegaster boltoni* (Donovan, 1807).

Природоохоронний статус виду: вразливий. В Україні зустрічається переважно в зоні Мішаних лісів та Лісостеповій. Через хімічне та органічне забруднення водойм зустрічаються поодинокі особини.

Вид Офіогомфус Цецилія *Ophiogomphus cecilia* (Fourcroy, 1785) з родини Дідки – Gomphidae (Rambur, 1842) є вразливим видом. В Україні зареєстрований у Західному Лісостепу, Прикарпатті, Карпатах та в Закарпатській низовині. Дуже рідкісний вид, зустрічаються лише поодинокі особини. Причини зміни чисельності: зміна гідрологічного режиму річок, евтрофікація водойм внаслідок господарської діяльності людини.

З родини Бабки справжні – Libellulidae (Stephans, 1836) знайдено на території вид бабка перев'язана *Sympetrum pedemontanum* (Allioni, 1776). Природоохоронний статус виду: вразливий. В Україні трапляється в Західному Лісостепу, Прикарпатті та на невеликих висотах Карпат, в Закарпатській низовині, в Київській, Чернігівській, Полтавській, Миколаївській областях. Трапляються поодинокі особини, ніколи не буває масовим.

Червонокнижний вид левкоринія білолоба *Leucorrhinia albifrons* (Burmeister, 1832) є зникаючим через меліорацію та осушення боліт, забруднення водойм, трапляються лише поодинокі особини. Раніше достовірно відомі були два пункти, де було виявлено особини цього виду в Україні: Волинська та Київська області. Нещодавно виявлений у Поліському заповіднику та в Криму.

Отже, через хімічне та органічне забруднення води, гідротехнічні роботи, що стихійно та неконтрольовано проводяться в межах поверхневих водойм, чисельність бабок різних родини значно зменшується і окремі види стають рідкісними.

Список літератури

1. Горб С. М., Павлюк Р. С. Спуріс З. Д. Бабки (Odonata) України: фауністичний огляд. *Vestnik zoologii, Supplement*. № 15: 3-155. 2000. 154 с.
2. Зінченко О. П., Сухомлін К. Б. Бабки (ряд Odonata): Метод. рек. для студентів з навчальної комплексної (зоолого-ботанічної) практики. Луцьк: Медіа, 2016. 32 с.
3. Червона книга України: Тваринний світ. К.: Глобалконсалт, 2009. 600 с.